

Az asztalfiók-színházról a repertoárdarabig

Néhány éve még a magyar dráma krónikus válságának okait elemeztük. Történelmi tényezőkkel, a drámai hagyományok hiátusaival és a műfaj hátramaradottságának tradícióival érvelünk, idézetekkel és a körülményekkel takaróztunk. Később, amikor már érezhető volt a színpad megnövekedett vonzása, és Németh László után Illyés Gyula és Illés Endre drámai életműve is egyre gazdagabb, derűlátóbbak lettünk. Újabb néhány év elteltével pedig már a statisztikába kapaszkodtunk: míg 1970-ben még a külföldi darabok húzták le a műsormérleg karját, 1973-ban már azzal büszkélkedtünk, hogy megfordult a helyzet. Nyolcvanhárom külföldi és nyolcvannyolc magyar darab szerepelt az országos repertoárlistán. Ennek ellenére a meg nem született magyar drámákat még az elmúlt évadokban is feltűnően gyakran drámapótló adaptációkkal, színpadra alkalmazott regényekkel helyettesítették. Ezek közül egyik-másik – a *Rozsdatemetőtől* a *Fejünk fölül a tetőtől* – színpadi alkotásnak is kitűnő volt, és bizvást bekerülhetett volna a magyar színházi élet vérkeringésébe. (Annak, hogy nem így történt, messzire vezet, a továbbiakban megvilágítandó okai voltak.)

Mégis mindenki tudta – a szakma, a kritika és a közönség –, hogy a magyar dráma nem tölti be színházainkban a rá váró szerepet. Hiába születtek maradandó, drámairodalmunkat a nagyvilágban világszinten reprezentáló alkotások is – elsősorban Örkény István drámaírói műhelyében –, a bemutatott magyar drámák átlagszínvonala messze elmaradt például a kortárs líráétól. Tudom, hogy ez a megfogalmazás veszélyes és félrevezető: a művészetben mindig csak a csúcok számítanak. De ezúttal nem dráma- és színház történeti ítéletet mondok, hanem csak az évadokat, a közönség elé tárt színházi választékot kívánom jellemezni. Ez pedig, akár az előadás számokon, akár a kritikákon mérjük, egyértelmű: a magyar dráma a legközelebbi múltig többnyire afféle kötelező penzumként szerepelt (kevés kivételtől eltekintve) a műsorrendben. Gyakran a rendezők és a színészek is annak tekintették. A néző pedig, aki nem ismerte fel sem önmagát, sem világát a neki tartott tükörben, közönyvel tiszavirágéltre ítélte a produkciók többségét.

Műsortervek margójára

Az idei évad elején közreadott műsortervek szerzői névsora biztató volt ugyan, de a címek ébren tartották aggályainkat, hogy a színház továbbra is élő *Nyitott könyv* maradt, és megint csak az átalakított drámák évada fenyeget. Még a Film Színház Muzsikában megszólaltatott szerzők sem igen tudták titkolni rossz drámaírói közérzetüket. Jókai Anna háromhasábos cikk élén kérdezte a Népszavában: „Miért kevés a magyar dráma?” Kétségtelen, hogy válaszában a maga félbe tört törekvései, valóságos vagy vélt drámaírói sérelmei is közrejátszottak; de elégedetlenségében, érvelésében sok volt az igazság. Elsősorban amit a drámaírói mesterség és szolgálat elkerülhetetlen kockázatáról, a munka természetéből következő konfliktusokról sorolt.

Az idei évad tapasztalatai viszont azt mutatják, hogy észre-

vehetően csökkent a drámai gondolatok abortusza, megnőtt az egészséges, érett, színpadra született drámai alkotások száma. Más kérdés, jól látják-e el a színházi bábák a drámai újszülötteket. S vajon nem fordulhat-e elő, hogy életképes újszülött darabokat is hónapokra, sőt évekre az asztalfiók vagy jobbik esetben a nyomtatott oldalak inkubátorába zárnak, megfosztva ezzel a műveket az éltető színpadi oxigéntől?...

Meglehet, ma is Hubay Miklós az egyetlen, aki „főfoglalkozású” drámaírónak vallja magát Magyarországon – bár Thália szolgálat mellett ő is professzori megbízatást vállalt a közelmúltban –, mégis azt tapasztaljuk, hogy kialakulóban vannak a drámai életművek. Ezek közül egyik-másik, minden valószínűség szerint éppen a körülmények hatására, esztendőkkel, sőt évtizedekkel megkésett. Hiszen ha Örkény István *Voronyezse* a megírást követően színpadra kerül (mint ahogy annak idején megérdemelte volna), ha későbbi drámái is rögtön zöld utat kapnak a színpadra, bizonyára már korábban megtalálja mondanivalójának talán legalkalmasabb, tragikomikus vagy groteszk *drámai* formáját. Szabó Magdának is a balsikerű vagy félig sikerült színházi kirándulások vették el a kedvét a színpadtól annyira, hogy csak mostanában talált vissza. De az összkép mégis biztató: Páskándi Géza vagy Hernádi Gyula drámaírói műhelye akár egy-egy színházat is elláthatna. Örkény Istvánnak két bemutatója volt – Szolnokon és a Huszonötödik Színházban – ebben az évadban. A magyar dráma erőteljes erdélyi ága is virágba szökött a hazai színpadon. Sütő András drámái már ma a holnapi klasszikusok mércéjével mérhetők, és Kocsis István veretes nyelvű történelmi drámái is a magyar színpadi irodalmat gazdagítják. Újra tapsolhattunk Csurka Istvánnak, és színpadon láhattuk ismét Száraz Györgyöt és a már nem is annyira tapasztalatlan Vámos Miklóst. Nyugodt lelkiismerettel mondhatjuk, hogy mostanában még a vitatható és vitatott drámai alkotások is felül vannak egy bizonyos esztétikai mércén.

Nem tudom, hány előadható, hány érdekes, hány értékes és hány maradandó drámának kell egy évadban születnie, s hány-nak kell színpadra kerülnie ahhoz, hogy egy nemzet drámairodalmának virágzásáról szóljunk. De azt sejtem, hogy az idén elértük az a sehol meg nem határozott – mert meghatározhatatlan – normát.

A fordulat titkát természetesen hiába keresnénk valamiféle műzsi csodában. A tehetségek és a remekművek, de még a jó darabok sem varázsütésre születnek. A drámai életművek még kevésbé. De úgy tűnik, hogy a drámák egyre gazdagabb kínálata valósággal rákényszerítette a színházakat a magyar dráma központú műsortervre. Félreértés ne essék, nem valamilyen adminisztratív kényszerre gondolok, hanem csak az írók kínálta drámai portéka fokozódó csábítására, a mentségek devalválódására, az esztétikai értékek morális pressziójára. Ez a változás, a drámairodalom fejlődése, fellendülése *részben* a színházaktól függetlenül, a műfaj öntörvényű fejlődése, a valóság drámai konfliktusainak lelepleződése és kieleződése következtében jött létre. *Másrészt* viszont a fellendülés összefügg a társadalmi igényeket közvetítő színházak ösztönzésével, például a pécsi dramaturgia (pontosabban: Czímer József) drámaszervező és drámaíró-nevelő tevékenységével.

A kortársi magyar dráma felfelé ívelő tendenciái tehát ebben az évadban manifesztálódtak: a fordulat a színházi műsorban következett be. Voltaképpen nincs is olyan színházunk, amelyik az évad derekáig ne tette volna le a garast, illetve az ara-

nyat: a Nemzetiben Szabó Magda, a Madáchban Sütő és Illés Endre, a Vígben Csurka, Pécselt Illyés, Páskándi, Hernádi, Veszprémben Száraz, Szolnokon Örkény és Vámos jelenléte tükrözi a fejlődést. És ez a névsor korántsem teljes.

Látszólag tehát a kritikus egyetlen megtisztelő kötelessége, hogy az eredményeket summázza, s közben egy megengedő félmondatban jelezze: mi is azok között voltunk, akik a magyar dráma immár diadalmas ügyéért csatáztak...

Csak hogy a drámairodalomnak ez a fellendülése, meggyőződésem szerint, nem csökkenti, hanem szaporítja teendőink számát. Ezek közül a legelső: számba venni, hogy valóban olyan harmonikus-e a magyar színház és a kortárs magyar dráma kapcsolata, mint ahogy ez az évad első felének biztató bemutatósorozatából látszik.

A papírszínház dicsérete

Vannak, akikben a papírszínház elnevezés eleve gyanút, keserűséget ébreszt. Hiszen Németh László akkor hirdette meg a maga papírszínházát, amikor azt látta, hogy a közsínházak egyikében sem játszanak az övéhez hasonló drámát. És valómása szerint megbánta, amikor a *VII. Gergely* iránti színházi érdeklődés hatására átment „a papírból a kőbe”. Amikor lemondott a darabjai és az ügy szempontjából is többet ígérő, nyomtatott nyilvánosságról, a maga eltervezett, kompromisszummentes drámaírói forradalmáról – a folytatás és siker nélkül maradt színházi beteljesülés kedvéért.

Bevallom, én lelkes híve vagyok a papírszínháznak. A drámák *nyomtatott nyilvánosságának*. Hiszem, hogy a néző és a kritikus szempontjából hasznos, a színházművészet szempontjából pedig elengedhetetlen a drámák megjelentetése. Nélkülözhetetlen a mindenki számára, mindenkor hozzáférhető szöveg, amely az írott mű végleges irodalmi állapotát rögzíti. Ez biztosítja (a rendező számára is) az értelmezés szabadságát, a rövidítés lehetőségét, a szövegtől való, de annak érdekében vállalt eltérés jogát is. Ez teszi ellenőrizhetővé a rendezői beavatkozást, és ez nyújt védelmet az írónak a tévesen címzett bírálatokkal szemben. És a szöveg, csakis a nyomtatott szöveg ad igazán lehetőséget egy másik színház következő rendezőjének a kortársi dráma szuverén színpadi megvalósítására.

Napjainkban öröndetesen terjed is a papírszínház. Szerencsés esetben a legrangosabb írók drámáit a bemutató idejére már olvashattuk is valamelyik irodalmi folyóiratban. Jó dolog, hogy újabban a vidéki folyóiratok is vállalták a munkamegosztásban rájuk háruló részt, a drámák közlésének megtisztelő feladatát. A Magvető Könyvkiadó fűzött drámasorozata olcsó is, népszerű is, hasznos is. Itt a leggyakoribb az árukapcsolás, amikor a színpadon bemutatott és be nem mutatott darabok együtt kerülnek az olvasó kezébe. Azután itt vannak az „igazi” elegáns, olvasói élményt ígérő válogatott és gyűjteményes drámakötetek, amelyek kiadásáért ugyancsak elismerés illeti a kiadókat. De azért itt már beletörlik a tollam a papírszínház dicséretébe.

Mert a kötetben sorozatban olvasható, soha be nem mutatott drámák – színpadért kiáltanak. Lehet, hogy akadnak kivételek, de általában azt mondhatnánk, hogy az a dráma, amely érdemes arra, hogy vászonkötésben, tehát a maradandóság igényével kinyomtaszák, az megérdemli már a színházak figyelmét is. Való igaz, hogy fellendülőben a magyar drámairodalom. De azért olyan gazdagok nem vagyunk, hogy Hubay után most már a *Vendégség*gel berobbanó, színpadra termett Páskándi

Géza is a könyvnyomtatásban keressen kárpótlást. Pedig tőle kölcsönöztem még az „íróasztalfiók-színház” elnevezést is. Igaz, nyilatkozataiban látszólag fölényesen szól a témáról, ironikus töredelemmel vállalva a maga drámaírói vétkét, a szokatlan termékenységet. Sőt, még azt is, hogy alighanem a színházaktól függetlenül is írná a darabjait, abban bízva, hogy a könyvek világszínpada mindenki előtt nyitva áll. „S kihúzza asztalfiók-színpadunkat, Gulliverként gyönyörködhetünk a betűkben élő liliputi személyekben.” Nem való dramaturgnak az, aki a lelkes, tárgyilagos mondatban nem érzi meg az iróniát. Vissza a Képzelt Színpadára! – adja ki Páskándi önmagának s talán pályatársainak is a jelszót, de inkább csak azért, hogy érzékeltesse: nem szánalomra, hanem szövetségre számít. Hiszen a drámaírói műhelyében tett látogatás során végeredményben ő is határozottan tiltakozik a „könyvdrámák” kategóriája ellen, bevallva, hogy „Csipkerózsika a királyfit, a dráma rendezőit, színészeit várja...”

Érdemes lenne egyszer Csipkerózsika-számlálást tartani, Hubay Miklós, Weöres Sándor, **Eörsi István**, Páskándi Géza és mások kötetében. (Nem kéziratokról, a színházi íróasztalokban kallódó és avasodó tervekről, hanem mindenki számára hozzáférhető kötetekről és folyóiratokról beszélek.) Vajon hány Csipkerózsika merevedett tetszhalottá az esztendőök során, s hány van még ma is, aki az első intésre felébredne... Elgondolkodtatónak érzem Mándy Iván soha nem titkolt, reménytelen színházszerelmét is. Lehet, hogy nyomtatásban megjelent darabja valóban nem érdemel színpadot. De ha színgazgató lennék, mégsem nyugodnék addig, amíg ennek a szerelemnek nem születik újabb gyümölcse. És ki tudja, még hányan topognak – vele együtt – a papírszínház kapujában, bebocsátást várva valamelyik közsínházba, stúdióba vagy akár szabadtérre?

Hiszek a papírszínházban, de elsősorban a közsínházak felvonulási épületének és kiállítótermének tartom: az igazi színpadot egyetlen drámaíró számára sem pótolhatja.

Bemutató után

Van a magyar papírszínháznak egy nagyon is népszerű, hasznos vállalkozása, a Rivalda. Idestova ez a sorozat is évtizedes múltú, és elmondhatjuk, hogy – a lassú szerkesztőségi és nyomdai átfutástól most eltekintve – betölti feladatát. Azoknak, akik regény helyett olvassák – mert ilyenek is akadnak –, a Rivalda olvasmányélményt nyújt. Lehetőséget arra, hogy ki-ki maga rendezze meg képzelete színpadán az olvasott tragédiákat és komédiákat. Ugyanakkor, az évad repertoárjából szerkesztett antológia kicsit színházpótlék is. A többi között azoknak a színházkedvelő vidéki vagy falusi nézőknek, értelmiségieknek, akik az évad java termésének csak kis részét láthatták, de innen-onnan – sajátból, kritikából, televízióból vagy hallomásból – ismerik a többi is. És szívesen megismernék legalább a drámákat, ha már az előadást nem sikerült. Számukra a dráma-antológia elsősorban információs forrás.

De van a sorozatnak egy nem lebecsülendő, távolabbi érvényű, értékőrző, dokumentatív szerepe is. Szinte nincs is eszélyes köz vagy fórum, amelyik a Rivaldánál hívebben őrizheti meg az évad drámai lenyomatát. Meggyőződésem, hogy a sorozatnak ezt az érdemét a kiadványok profiljának némi módosításával még tovább is fejleszthetné a Magvető. Például azzal, ha nyolc-kilenc dráma helyett csak a legjobb hatot tenné közzé, és a fennmaradó terjedelmet a drámák dokumentációjának szentelné. Tehát a jelenleginél jóval bővebb képanyaggal, esetleg

Jelenet Örkény István: Kulcskeresők című darabjának szolnoki előadásából (Iklády László felv.)

az író vagy a rendező vallomásával és gazdag sajtószemlével egészítenék ki a drámák szövegét. Ezáltal a színházszeretők legszélesebb rétege számára is részben hozzáférhetővé válna egy-egy évad színháztörténeti dokumentációja. A Németh László álmodta papírszínháznak ez a változata a közsínházzal szövetségben álló papírszínház mennyibemenetele lehetne!

A drámaantológiák dokumentumértéke, természetesen, nemcsak irodalom- és színháztörténeti, hanem kultúrpolitikai jelentőséggel is bír. A kötetek tartalomjegyzékéből is levonható következtetések közül, úgy érzem, a legfontosabb a magyar dráma és színház konfliktusának alapkérdése: a bemutatott drámák korlátozott nyilvánossága. Nyíltabban fogalmazva: a *képipált* drámák sorsa. Már a legelső kötetben legalább három olyan színpadi mű szerepel, amelynek színpadi kifutása nem állt arányban a dráma valódi értékeivel: Illyés *Kegyencét*, ha késve is, három magyar színház játszotta. De vajon nem érdemelné-e meg ez a kortárs alkotta, jövődől klasszikus mű, hogy akár a Nemzeti Színház repertoárdarabja legyen? Sánta Ferenc *Éjszakáját* alighanem méltatlan bukásra ítélte annak idején színpadi végzete. De bizonyára akadna olyan fiatal rendező, aki (ha ilyesmi szokás lenne nálunk) képes lenne a mű méltatlan fogadtatásával, múltjával dacolva, felszínre hozni a dráma igazi értékeit. Görgey Gábor *Komámasszony, hol a stukker?*-e akkora siker volt, hogy szétvetette a Thália Stúdiót, és ha emlékezetem nem csal, lekerült a nagyszínházba. De ezzel véget is ért a darab színpadi pályafutása. Azóta egyetlen rendező sem kereste elő Görgey máig legmerészebb, legsikerültebb politikai tragikomédiájának szövegét.

Vagy lapozzuk tovább a Rivaldát. Itt van Jókai Anna már említett drámája, a *Fejünk fölül a tetőt*. A közelmúlt egyik leg-

sikerültebb regényadaptációja, amelynek külön színházi vonzereje lehetne az a nagyszerű szereplehetőség, amit annak idején Hegedűs Ágnes aknázott ki. De amire majd' minden vidéki színházunkban lenne ma is érdemes jelölt. Lehet, hogy az egykori nagyhatású tévéközvetítés pecsételte volna meg a darab sorsát? Nem tudom. De ha így van, akkor nem is arra a köztudott igazságra hivatkozom, hogy a képernyő soha nem konkurrálhat az élő színház élményével, hanem inkább – a naptárra. Hogy aki 1969-ben tízéves volt, az rövidesen érettségizik! És Nusi néni alakja, problémája is változott. Feltételezhetően a tévéadás országos nyilvánossága vette el a rendezők kedvét a *Cserepes Margit házasságától* is. De remélem, hogy nem örökre! Hogy megtalálja még a dráma azt a rendezőt, azt az együttest, akinek a kedvéért Fejes Endre is hajlandó lenne tovább dolgozni a drámán.

De ne ragaszkodjunk a Rivalda-sorozat nyilvánosságához. Hiszen jobb sorsra érdemes drámák egész sora fejezte be pályafutását az elmúlt esztendőben az első bemutatóval. Ez pedig, különösen vidéken, tehát kisebb nyilvánosság előtt játszott művek esetében, fájdalmas veszteség. Mái nem mutatták be Budapesten a Veszprémben színpadra került Illyés-drámát, *A különcöt*. S megint csak azt kell mondanom: drámairodal-
munk fellendülésének korszakában sem lehetünk olyan gazdagok, hogy egy ilyen, máris irodalomtörténeti jelentőségű drámát huszonzét előadás után a süllyesztőbe engedjünk. Vagy itt van a *Tornyot választok*, Páskándi Géza Békéscsabán bemutatott Apáczai Csere-drámája. A vállalkozás mindenképpen a Jókai Színház bátorságát dicsérte, s a társulatnak multhatatlan érdeme a bemutató. De valószínűleg maguk is tudták, hogy az együttes erejét meghaladja a feladat. Ezért is – de nemcsak

ezért – sürgetnék az újabb bemutatót. A főváros is, a dráma is megérdemelné, hogy ez a képernyőn sem sok dicsőséggel vendégszerepelt, érdekes mű kiérlelt előadásban s a főszerepre valóban alkalmas művész alakításában kerüljön színpadra.

Attól tartok, hogy a fővárosi színházak egy részét az első bemutatók sikere, más részét a kudarc tartja vissza attól, hogy újra nekigyürkőzzenek egy-egy arra érdemes, már színpadra állított drámának. A kudarc vagy annak visszhangja sok esetben elveszi a rendezőknek a drámába vetett hitét. Ilyenkor sokszorosára nő a papírszínház szerepe... A siker viszont, éppen ellenkezőleg, mintha a fővárosi társulatok önbizalmát veszélyeztetné. (Alaptalanul!) Furcsa ezt így kimondani, de van olyan gyanúm, hogy rendezőink egy része egyszerűen nem vállalja az első bemutatók versenyét. Meglehet azért, mert emlékezetükben él, hogy például a *Malom a Séden* fővárosi bemutatója alkalmából a kritika a veszprémi bemutatót tekintette mércének. Ilyesmi persze előfordul, ez ellen nem a kritika, hanem csak az előadás biztosíthat garanciát. De ezen az alapon a klasszikus repertoárdramák is egy-egy színház monopóliumává válnának. Holott a tapasztalat azt bizonyítja, hogy az egy időben, más-más műhelyben bemutatott előadások, akár ihlető, akár katalizátorszerepet töltenek be, vagy éppen vitát ébresztenek – mindenképpen színesítik, gazdagítják színházi életünket. És senki sem érezte „utánjátszásnak” az egymást követő *Sirály*-előadásokat. Éppen ezért érzem vitathatónak, hogy a József Attila Színház lemondott az évad elején még hirdetett Sütő András-bemutatóról. Hiszen az *Egy lócsiszár virágvasárnapja* kitűnő kaposvári előadása csak kevesek élménye lehetett, a dráma pedig mindenképpen érdemes lenne az országos nyilvánosságra.

A világeért sem kívánom felfedezni a spanyolviaszkot. Hiszen az országos repertoár is bizonyítja, hogy réges-régen fel van fedezve. A legnagyobb budapesti sikerek hagyományosan végigfutnak vagy végigcammognak az országon, és csak ürülhetünk annak, hogy ezek között szép számban szerepelnek új magyar drámák is. Szakonyi Károly *Adáshibája* (tudtommal) a listavezető: a Pesti Színház után Veszprém, Kaposvár, Miskolc, Szolnok, Békéscsaba, Debrecen, Kecskemét, Győr és a Déryné Színház is bemutatta. Örkény *Macskajátékát* sem csak a Szovjetunió területén játssza tizenkilenc színház. Nálunk is színpadra került a szolnoki bemutatót követően a Pesti Színházban, azután Szegeden, Pécsen, Debrecenben, Győrött és Miskolcon.

A *Macskajáték* talán azért a legszerencsésebb példa, mert a lehetséges műsormozgásnak mind a két irányát reprezentálja. És mert nem Örkény drámája volt az egyetlen, amely mostanában vidéki színpadról indult el a világszínházba. Lassanként agyondicsért példává szürkül az a pár éves szenzáció, hogy Illyés Gyulának minden drámája a pécsi műhelyében nyeri el végleges színpadi formáját. A pécsi ősbemutatót követően került fővárosi színpadra a *Tisztlák*, a *Testvérek* és a *Bölcsék a fán* is. (De miért várat magára még mindig a *Dupla vagy semmi* budapesti bemutatója?) Hernádi Gyula két pécsi illetőségű drámája is időben megérkezett a Huszonötödik Színház színpadára.

A magyar dráma ügyében végzett minden közös erőfeszítésünk csak akkor lehet eredményes, ha ezt a repertoárserét mindkét irányban élénkítjük. Ha egyetlen arra érdemes dráma sorsát sem pecsételi meg, mondjuk, egy harminc előadásból álló széria. Még akkor sem, ha ezt a bemutatót történetesen a

Nemzeti Színházban tartották... Hiszen még ez is előfordul. Hubay Miklós egyik legjobb darabja, a *Színház a cetbal bátán* értesülésem szerint mindössze huszonnyolc előadást ért meg, s hiszem, hogy érdemtelenül, idő előtt végezte be pályafutását. Még kevésbé ítéhető feledésre egy-egy új magyar dráma olyankor, amikor már a színrehozatal pillanatában létrejöttek bizonyos dramaturgiai, technikai, de legfőképpen szereposztásbeli kompromisszumok. Amikor a bemutató nyilvánvalóan a darab lehetőségeinek csak egy részét aknázza ki. Gondolok akár az évad bemutatói közül Örkény *Kulcskeresőjére* vagy Száraz György *A megoldására*. Elképzelem, micsoda Örkény-előadást teremthetne egy a földhöz ragadt valóság fölé emelt modern játéktípusban, a Vígszínház gárdájával Várkonyi Zoltán. És hogy a repertoárcsere teljes legyen: hiszem, hogy Székely Gábornak is érdemes lenne nekigyürkőznie a Pesti Színházban bemutatott *Vérrokonoknak*. Hiszen egy jó műnek nyilvánvalóan nem csak egyetlen érvényes felfogása, értelmezése, előadása lehetséges. Klasszikusok esetében ez nyilvánvaló közhelynek számít. De az új magyar drámáknál alig-alig van példa rá, hogy a rendezők igazán merészen éljenek az újraértelmezés lehetőségével.

A rendezőkön kívül a legjobb színészekről is joggal várjuk, hogy az új magyar drámák szövetségesei legyenek. De ehhez a tevékenységhez kinek-kinek alkalmat kell teremteni, és a gyakorlatban – a színpadon – kipróbálni. Németh László *Colbertjének* teljes szellemi terhét Bessenyei Ferenc viseli a vállán. És nem akárhogyan. Alakítását látva arra gondolok, milyen segítséget – súlyt és szárnyat! – adhatna művészete Száraz György Tolsztoj-drámájának is. De ha nem Bessenyei, akár Gábor Miklós vagy Kállai Ferenc is eljátszhatná a mű főszerepét, már csak azért is, hogy bebizonyítsák – akár a kritika ellenében is –, Száraz Györgynek van mondanivalója, igazsága, s drámájának megvan az a pátosza is, ami lenyűgözi a közönséget.

Éppen az idejévi évad bizonyítja, amit egyébként eddig is tudtunk, hogy a színpad a drámaírók legjobb iskolája. De talán a szakma sem tekintene osztályisméltlésnek, ha Kertész Ákos, a *Sziklafal* írója újra nekigyürkőzne legújabb drámájának, ha avatott dramaturg segítségével helyrebillentené a magas feszültségű, szoros szerkezetű dráma kisiklásait. Ha Vámos Miklós tovább dolgozna a tehetsége oroszlánkörmeinél már többet éreztető *Asztalosindulón*. Ebből a szempontból követendőnek érzem Hubay Miklós példáját, aki a színházi szíriénhangok csábítására ma is azonnal munkába kezd. És a bemutató után másodszor is, ötödször is végiggondolja, csiszolja egy-egy drámáját, ugyanazzal a szenvedéllyel, mint Devecseri Gábor a maga Homérosz-fordításait.

*

Tíz évvel ezelőtt valószínűleg irigyeltük volna egy a miénknél gazdagabb drámairodalommal rendelkező ország színházi életét az ilyenfajta repertoárgondokért. Tíz év múlva – remélem – kézlegyintéssel intézhetjük el mindezt: a papírszínház elengedhetetlen, integrált része lesz a kőszínháznak, s a rendezők számára természetes, hogy tehetségüket a legjobb kortársi drámák különböző koncepciójú színpadra állításával mérjék össze. De addig, úgy hiszem, nem árt szólni a magyar drámák sorsáról, a bemutatott drámák nyilvánosságáról sem. Mert drámairodalmunk biztató fellendülése csak a színházzal való szoros szövetségben hozhat eleven és maradandó eredményeket.